

STRUKTUR SUKU KATA BAHASA MELAYU

9

1. PENGENALAN

- Sesuatu perkataan terbina daripada sekurang-kurangnya satu suku kata, seperti **pun, yang, cat**, dan sebagainya.
- Bahasa Melayu mempunyai kata tunggal sehingga beberapa suku kata. Perkataan **jadi** terdiri daripada dua suku kata, perkataan **telaga** terdiri daripada tiga suku kata, perkataan **biduanda** mengandungi empat suku kata, dan perkataan **cenderawasih** mengandungi lima suku kata.
- Dalam perkataan berimbuhan, imbuhan seperti **pe-, ber-, -kan**, dan lain-lain lagi, dianggap sebagai satu suku kata.

2. KONSEP SUKU KATA

- **Suku kata** dalam bahasa Melayu ialah bahagian perkataan yang ditandai oleh kehadiran satu vokal (V).
- Vokal boleh wujud bersendirian atau bersama dengan konsonan (K).
- Kesemua enam vokal baku bahasa Melayu boleh terlibat dalam pembinaan struktur suku kata.

3. STRUKTUR SUKU KATA

- Terdapat sebelas struktur atau pola suku kata bahasa Melayu, yang terdiri daripada struktur suku kata asli dan struktur suku kata pinjaman.

2.1 Struktur Suku Kata Asli

- Suku kata asli bahasa Melayu terdiri daripada empat struktur sahaja.

Struktur		Contoh			
1	V	• a-rang • e-lok • e-mas	• i-gau • o-leh • u-lama	• tu-a-la • ka-e-dah • ku-i-ni	• gu-a
2	VK	• as-rama • em-payar • in-dah		• kelu-ar-ga	• selu-ar • bu-ih
3	KV	• ba-rang • te-ma • ke-rat	• bi-las • co-ret • su-ku	• ke-pa-lang • ke-re-pek	• ge-li-iat • ke-lo-pak • se-ru-nai
4	KVK	• han-tu • lem-bu	• pin-tu • bom-ba • tum-da	• ke-lam-bu • ke-ran-da • se-run-ding	• ba-rat • ke-ris • ce-kup

2.2 Struktur Suku Kata Pinjaman

- Suku kata pinjaman terdiri daripada tujuh struktur.
- Kebanyakannya dipinjam daripada bahasa Inggeris atau bahasa Eropah lain.

	<i>Struktur</i>	<i>Contoh</i>			
1	KKV	• pro-tes	• kri-ket	• indus-tri	•
2	KKVK	• trak-tor	• pres-tasi	• elek-tron	• eks-pres
3	VKK	• eks-port	• eks-tradisi		-
4	KVKK	• bank		• kon-teks	• im-port
5	KKVKK		-	• kom-pleks	
6	KKKV	• stra-tegi			-
7	KKKVK	• struk-tur			-

4. JENIS SUKU KATA

- Suku kata dalam bahasa Melayu terdiri daripada jenis terbuka dan tertutup.

<i>Jenis Suku Kata</i>	<i>Pengertian</i>	<i>Contoh</i>
Suku kata terbuka	Suku kata yang berakhir dengan bunyi atau huruf vokal.	<ul style="list-style-type: none"> • pe-rut • teng-ku • ku-da
Suku kata tertutup	Suku kata yang berakhir dengan bunyi atau huruf konsonan.	<ul style="list-style-type: none"> • lam-pu • ke-ring • tem-poh

SISTEM EJAAN RUMI BAHASA MELAYU

9

1. PENGENALAN

- Dalam penulisan, ejaan digunakan sebagai lambang atau ganti bagi bunyi yang terdapat dalam sistem lisan atau percakapan.
- Bahasa Melayu mempunyai dua sistem ejaan, iaitu ejaan Rumi, dan ejaan Jawi. Walaupun begitu, dalam kebanyakan hal, termasuk urusan rasmi, ejaan Rumi diberikan keutamaan.

2. KONSEP EJAAN

- *Ejaan* ialah kaedah atau cara menulis perkataan dengan menggunakan huruf.
- Sistem ejaan bahasa Melayu yang digunakan dalam bahasa Melayu ialah Sistem Ejaan Rumi Baharu Bahasa Melayu yang bermula secara rasmi pada 16 Ogos 1972.
- Badan yang bertanggungjawab menyusun pedoman ejaan Rumi di Malaysia ialah Jawatankuasa Tetap Bahasa Malaysia yang dilantik oleh Menteri Pendidikan Malaysia, dan diletakkan di bawah pengurusan Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Sistem ejaan ini diselaraskan dengan sistem ejaan bahasa Indonesia.

3. POLA KESELARASAN HURUF VOKAL

3.1 Konsep dan Prinsip Pola Keselarasan Vokal

- *Keselarasan vokal* ialah kesesuaian dua huruf vokal yang terdapat dalam dua suku kata pada sesuatu kata dasar.
- Suku kata yang dimaksudkan ialah suku kata praakhir terbuka atau tertutup, dan suku kata akhir tertutup.
- Keselarasan tertakluk kepada prinsip atau syarat-syarat yang berikut:
 - Berdasarkan kata dasar sahaja
 - Kata dasar yang berakhiran suku kata tertutup sahaja
 - Dua suku kata terakhir sahaja dikira sekiranya kata dasar itu mengandungi lebih daripada dua suku kata.

3.2 Jenis Pola Keselarasan Vokal

- Pola keselarasan terdiri daripada jenis utama dan jenis kecualian.
 - (a) **Pola Keselarasan Utama**
 - Terdapat 18 pola keselarasan vokal utama dalam Sistem Ejaan Rumi Baharu Bahasa Melayu (Ismail Dahaman, 2000:12-13).

	<i>Pola</i>		<i>Perkataan Contoh</i>	
	<i>Praakhir</i>	<i>Akhir</i>	<i>Dua suku kata</i>	<i>Lebih dua suku kata</i>
1	a	a	• ayah • rancak	• halaman • kelawar
2	a	i	• adik • sakit	• sumbangsih • kerambit
3	a	u	• atur • pancur	• lembayung • belatuk
4	e pepet	a	• eram • ternak	• tembelang • mempelam
5	e pepet	i	• celik • herdik	• sembelih • cengkerik
6	e pepet	u	• jemput • lentur	• temenggung • menerung
7	e taling	a	• enak • tepak	• belerang • kelewang
8	e taling	e taling	• ejek • cetek	• selekeh • cerewet
9	e taling	o	• elok • bengkok	• selekoh • kerepot
10	i	a	• iras • singkat	• selinap • kelicap
11	i	i	• ingin • rintis	• belimbing • serindit
12	i	u	• ikut • pikul	• seliuh • geliut
13	o	a	• olak • joran	• tempoyak • kelopak
14	o	e taling	• oleng • songket	• celoteh • celoreng
15	o	o	• otot • sotong	• kelompok • seronok
16	u	a	• ulat • sumpah	• ketupat • ketumbar
17	u	i	• ulit • tumis	• tempuling • ketumbit
18	u	u	• urut • turun	• tempurung • kebulur

(b) **Kekecualian Keselarasan Vokal**

- Pola kekecualian ialah pola yang tidak mematuhi sistem keselarasan vokal.
- Kekecualian ini digunakan untuk mengeja perkataan-perkataan daripada bahasa asing, khususnya bahasa-bahasa di Nusantara dan bahasa Inggeris.
- Terdapat 18 pola kekecualian keselarasan vokal bahasa Melayu.

	<i>Pola</i>		<i>Perkataan Contoh</i>	
	<i>Praakhir</i>	<i>Akhir</i>	<i>Bahasa Nusantara</i>	<i>Bahasa Inggris</i>
1	a	e taling	<ul style="list-style-type: none"> • aneh • kaget • pamer 	<ul style="list-style-type: none"> • panel • karbaret
2	a	o	<ul style="list-style-type: none"> • calon • lakon • perabot 	<ul style="list-style-type: none"> • atom • faktor • kontraktor
3	a	e pepet	<ul style="list-style-type: none"> • pakem 	<ul style="list-style-type: none"> • barter • konstabel • teater
4	e pepet	e taling	<ul style="list-style-type: none"> • gembleng 	<ul style="list-style-type: none"> • setem
5	e pepet	o	<ul style="list-style-type: none"> • jempol 	<ul style="list-style-type: none"> • gabenor • interkom
6	e pepet	e pepet	<ul style="list-style-type: none"> • dendem • pepet 	-
7	e taling	i	-	<ul style="list-style-type: none"> • objektif • tesis
8	e taling	u	-	<ul style="list-style-type: none"> • petroleum • spektrum
9	e taling	e pepet	-	<ul style="list-style-type: none"> • meter • Desember
10	i	e taling	<ul style="list-style-type: none"> • imlek 	<ul style="list-style-type: none"> • kriket • simen • tiket
11	i	o	<ul style="list-style-type: none"> • pilon 	<ul style="list-style-type: none"> • diftong • transistor
12	i	e pepet	<ul style="list-style-type: none"> • iseng 	<ul style="list-style-type: none"> • filem • partikel • sistem
13	o	i	-	<ul style="list-style-type: none"> • fosil • polis • narkotik
14	o	u	-	<ul style="list-style-type: none"> • bonus • forum • korum
15	o	e pepet	-	<ul style="list-style-type: none"> • konsert • poster • Oktober
16	u	e taling	<ul style="list-style-type: none"> • tulen • ulet 	<ul style="list-style-type: none"> • dokumen • monumen • subjek
17	u	o	<ul style="list-style-type: none"> • lelucon 	<ul style="list-style-type: none"> • glukos • kupon • konduktor
18	u	e pepet	<ul style="list-style-type: none"> • lumer 	<ul style="list-style-type: none"> • komputer • sumber

4. KAEDAH PENGEJAAN

4.1 Ejaan Kata Pinjaman

- Kata pinjaman atau kata serapan ialah perkataan yang diambil daripada bahasa asing, kebanyakannya daripada bahasa Inggeris dan bahasa Eropah lain.
- Kata yang diserapkan ke dalam bahasa Melayu dilakukan penyesuaian dari segi ejaan dan sebutannya.

(a) Penyesuaian fonem dan gugus fonem

- Menurut Ismail Dahaman (2000:15-19), terdapat 71 peraturan penyesuaian fonem dan gugus fonem. Namun begitu, antara yang lazim digunakan adalah seperti yang berikut:

	<i>Bahasa Inggeris</i>	<i>Contoh</i>	→	<i>Bahasa Melayu</i>	<i>Contoh</i>
1	ae	• aesthetics • haematite	→	e	• estetika • hematit
2	c	• cent • cylinder	→	s	• sen • silinder
3	ch	• machine	→	s	• mesin
4	ea	• beaker • grease	→	i	• bikar • gris
5	sc	• scooter • telescope	→	sk	• skuter • teleskop
6	ou	• accountant • pound	→	au	• akauntan • paun
7	ph	• graph • phoneme	→	f	• graf • fonem
8	q	• quality • technique	→	k	• kualiti • teknik
9	rh	• rhetoric • rhythm	→	r	• retorik • ritma
10	th	• anthropology • theory	→	t	• antropologi • teori
11	x	• express • taxi	→	ks	• ekspres • teksi
12	y	• dynasty • psychology	→	i	• dinasti • psikologi

(b) Mementingkan bentuk visual atau bentuk ejaannya

- Perubahan fonem asing dibuat sekiranya diperlukan sahaja.

<i>Bahasa Inggeris</i>	→	<i>Bahasa Melayu</i>
carbon	→	karbon
cartoon	→	kartun
dialogue	→	dialog
institute	→	institut
structure	→	struktur

- (c) **Dikecualikan daripada sistem keselarasan vokal sistem ejaan baharu bahasa Melayu.**

<i>Bahasa Inggeris</i>	<i>Bahasa Melayu</i>	
	<i>Betul</i>	<i>Salah</i>
atom	atom	atum
bonus	bonus	bonos / bunus
fossil	fosil	fosel / fusil
pistol	pistol	pestol / pistul
van	van	ben / ven

- (d) **Ejaan gugus konsonan daripada bahasa Inggeris**

- (i) Gugus konsonan dikekalkan bentuk asalnya dengan beberapa penyesuaian

<i>Bahasa Inggeris</i>	<i>Bahasa Melayu</i>	
	<i>Betul</i>	<i>Salah</i>
block	blok	belok
clinic	klirik	kelirik
drama	drama	derama
script	skrip	sekerip
tradition	tradisi	teradisi

- (ii) Gugus konsonan pada beberapa perkataan tertentu yang menggunakan *e pepet* mengikut ejaan lama dikekalkan ejaannya.

Bahasa Inggeris	Bahasa Melayu	
	Betul	Salah
class	kelas	klas
glass	gelas	glas
grant	geran	gran
plan	pelan	plan
stamp	setem	stem

- (e) **Unsur asing selain gugus konsonan yang sudah diserap ke dalam bahasa Melayu dikekalkan kaedah ejaan bahasa Melayu itu.**

<i>Bahasa Inggeris</i>	<i>Bahasa Melayu</i>	
	<i>Betul</i>	<i>Salah</i>
bureau	biro	bureau
custom	kastam	kustom
driver	drebar	driber / driver
pension	pencen	pension
station	stesen	stesyen / setesen

4.2 Ejaan Kata Berimbuhan

- Kata berimbuhan atau dalam istilah bahasa kata terbitan ialah kata bentuk yang diberikan imbuhan sama ada pada permulaan perkataan (awalan), akhir perkataan (akhiran), atau permulaan dan akhir perkataan (apitan).

- (a) Semua jenis imbuhan serangkaian atau bersambung dengan kata dasarnya atau bentuk akarnya.

<i>Imbuhan + Kata Dasar</i>	<i>Ejaan</i>
<i>ber-</i> + jaya	berjaya
<i>di-</i> + pancar	dipancar
<i>ke-</i> + kasih	kekasih
goda + <i>-an</i>	godaan
usaha + <i>-kan</i>	usahakan
mulai + <i>-i</i>	mulai
<i>per-</i> + jalan + <i>-an</i>	perjalanan
<i>meng-</i> + utama + <i>-kan</i>	mengutamakan
<i>ter-</i> + penuh + <i>-i</i>	terpenuhi

- (b) Tanda sempang (-) perlu digunakan apabila awalan *se-*, *anti-*, *pro-*, *pra-*, dan *pasca-* diimbuahkan pada kata nama khas, iaitu perkataan yang bermula dengan huruf besar.

<i>Imbuhan + Kata Dasar</i>	<i>Ejaan</i>
<i>se-</i> + Nusantara	se-Nusantara
<i>anti-</i> + Arab	anti-Arab
<i>pro-</i> + Amerika	pro-Amerika
<i>pra-</i> + Meiji	pra-Meiji
<i>pasca-</i> + Soekarno	pasca-Soekarno

- (c) Penulisan bentuk *maha*

- Imbuhan *maha* ditulis bercantum sekiranya berfungsi sebagai imbuhan awalan, iaitu bercantum dengan kata nama.

<i>Maha + Kata Nama</i>	<i>Ejaan</i>
<i>maha-</i> + raja	maharaja
<i>maha-</i> + siswa	mahasiswa
<i>maha-</i> + karya	mahakarya

- Bentuk *maha* ditulis terpisah sekiranya kata dasar yang mengikutinya berupa kata adjektif, termasuk yang menunjukkan kata ganti nama Tuhan atau nama khas yang lain.

<i>Maha + Kata Adjektif / Kata Nama Khas</i>	<i>Ejaan</i>
<i>maha</i> + besar	maha besar
<i>maha</i> + luas	maha luas
<i>maha</i> + kaya	maha kaya
<i>Maha</i> + Esa	Maha Esa
<i>Maha</i> + Mulia	Maha Mulia

4.3 Ejaan Kata Majmuk

- Kata majmuk lazimnya dieja secara terpisah, tetapi bagi yang sudah mantap sebagai perkataan yang utuh akan dieja secara bercantum.

(a) Ejaan Terpisah

• bandar raya	• atur cara	• makan angin
• Naib Pengerusi	• cari gali	• mulut murai
• terima kasih	• mata pelajaran	• ringan tulang

(b) Ejaan bercantum

- (i) Bentuk yang telah dianggap mantap sebagai satu perkataan yang utuh

• antarabangsa	• kerjasama	• sukarela
• beritahu	• matahari	• suruhanjaya
• bumiputera	• olahraga	• tandatangan
• jawatankuasa	• pesuruhjaya	• tanggungjawab
• kakitangan	• setiausaha	• warganegara

- (ii) Bentuk yang lazimnya dieja bercantum

• apabila	• dinihari	• manakala
• apakala	• dukacita	• padahal
• bagaimana	• hulubalang	• peribadi
• barangkali	• kadangkala	• peribahasa
• darihal	• kepada	• sukacita
• daripada	• manakala	• walhal

- (iii) Kata majmuk yang ditulis terpisah berubah menjadi bercantum apabila digabungkan dengan imbuhan apitan.

• atur cara + <i>pe-...-an</i>	→ pengaturcaraan
• kemas kini + <i>me-...-kan</i>	→ mengemaskinikan
• kuat kuasa + <i>di-...-kan</i>	→ dikuatkuasakan

4.4 Ejaan Kata Ganda

- Semua bentuk kata ganda menggunakan tanda sempang di antara bahagian kata yang diulang melainkan kata ganda separa.

- (a) **Kata dasar dan kata terbitan yang membentuk kata ganda penuh menggunakan tanda sempang di antara kata dasar dengan unsur ulangan.**

<i>Gandaan Kata Dasar</i>	<i>Gandaan kata terbitan</i>
• benar-benar	• jurusolek-jurusolek
• minum-minum	• pelayar-pelayar
• remaja-remaja	• subsistem-subsistem

(b) Kata terbitan yang mengalami penggandaan sebahagian diulang menggunakan tanda sempang di antara bahagian dasar dengan unsur yang diulang.

- meleret-leret
- berminggu-minggu
- kelima-lima
- pasang-pasangkan
- lama-kelamaan
- memporak-perandakan

(c) Bagi kata ganda berentak, tanda sempang digunakan di antara dua unsurnya.

- lauk-pauk
- mandi-manda
- ramah-tamah
- serta-merta
- tunggang-langgang

4.5 Ejaan Kata Klitik

- Kata klitik ialah kata ganti nama singkat.
- Terdapat empat bentuk kata klitik, iaitu *kau*, *ku*, *mu*, dan *nya*.
- Bentuk-bentuk tersebut perlu dicantumkan pada kata dasar yang mendahului atau mengikutinya berdasarkan keadaan.

<i>Bahagian cantuman</i>	<i>Kata Klitik</i>	<i>Keadaan</i>	<i>Contoh</i>
Di hadapan kata dasar	<ul style="list-style-type: none"> • kau • ku 	Lazimnya kata dasar terdiri daripada kata kerja	<ul style="list-style-type: none"> • kaulihat • kubawa
Di belakang kata dasar	<ul style="list-style-type: none"> • ku • mu • nya 	Lazimnya kata dasar terdiri daripada kata nama	<ul style="list-style-type: none"> • ibuku • makananmu • suratnya
		Jika dirujuk kepada Tuhan, huruf pertamanya merupakan huruf besar dan dicantumkan dengan tanda sempang (-)	<ul style="list-style-type: none"> • kehendak-Ku • rahmat-Mu • takdir-Nya

4.6 Ejaan *di* dan *ke*

- Bentuk *di* dan *ke* mempunyai dua fungsi berdasarkan konteks penggunaannya.

(a) Sebagai Kata Sendi Nama

- Kata sendi nama diejakan terpisah dengan kata nama atau kata arah yang mengikutinya

<i>di</i>	<i>ke</i>
<ul style="list-style-type: none"> • di bandar • di bawah • di tengah hutan 	<ul style="list-style-type: none"> • ke Dungun • ke selatan • ke tepi tasik

(b) **Sebagai Imbuhan Awalan**

- Imbuhan awalan diejakan bercantum dengan kata dasar yang mengikutinya.

<i>di</i>	<i>ke</i>
<ul style="list-style-type: none"> • dijaga • dikesampingkan • dikenali 	<ul style="list-style-type: none"> • kekasih • ketua • kemahuan

4.7 Ejaan Partikel Penegas

- Partikel ialah jenis kata penegas yang tidak dapat berdiri sendiri, iaitu **-kah**, **-lah**, **-tah**, dan **pun**.

(a) **Partikel *-kah*, *-lah*, dan *-tah* ditulis bercantum dengan perkataan yang mendahuluinya.**

<i>-kah</i>	<i>-lah</i>	<i>-tah</i>
<ul style="list-style-type: none"> • adakah • benarkah • siapakah 	<ul style="list-style-type: none"> • cepatlah • jauhilah • kalaulah 	<ul style="list-style-type: none"> • apatah • bilatah • manatah

(b) **Partikel *pun* ditulis dengan dua cara, bergantung kepada maksudnya.**

- (i) Ditetapkan ditulis serangkai atau bercantum dengan 13 perkataan telah ditetapkan (*Daftar Ejaan Rumi Bahasa Malaysia Edisi Kedua*, 1988:xxxvi). Bentuk ini merupakan penegas.

• adapun	• biarpun	• mahupun
• andaipun	• kalaupun	• meskipun
• ataupun	• kendatipun	• sekalipun
• bagaimanapun	• lagipun	• sungguhpun
		• walaupun

- (ii) Partikel **pun** yang bererti “juga” atau “lalu” ditulis terpisah daripada perkataan di sampingnya (*Gaya Dewan Edisi Ketiga*, 2005:57).

- Apa-apa **pun** yang kami lakukan, dia tidak menghargainya.
- Apabila bapa Jelani sampai dia **pun** berlalu.
- Rambutnya **pun** tidak bersikat.

TANDA BACAAN BAHASA MELAYU

1. PENGENALAN

- Tanda bacaan digunakan untuk menentukan keberkesanan penyampaian mesej penulis kepada pembaca.
- Tanda bacaan sama pentingnya dengan ejaan. Sekiranya tanda bacaan yang tidak tepat digunakan, pembaca akan terkeliru kerana maksud pernyataan akan berubah.

2. KONSEP TANDA BACAAN

- *Tanda bacaan* ialah tanda dalam tulisan yang mempunyai fungsi yang tertentu.

3. BENTUK TANDA BACAAN

- Banyak bentuk tanda bacaan dalam bahasa Melayu. Walau bagaimanapun, beberapa tanda yang penting sahaja dibincangkan di sini.

3.1 Tanda Noktah (.)

- Tanda noktah kerap juga dipanggil tanda titik.
- Fungsi utamanya sebagai penutup ayat.

<i>Fungsi Tanda Noktah</i>		<i>Contoh</i>
1	Tanda berakhirnya atau lengkapnya sesuatu ayat	<ul style="list-style-type: none">• Mereka tidak mahu datang.• Jangan menyalahkan orang lain.• Akhlak diri sangat penting.
2	Akhir singkatan bagi jawatan, pangkat, dan sapaan	<ul style="list-style-type: none">• Dr. (Doktor)• Prof. (Profesor)• Kol. (Kolonel)• En. (Encik)• Sdr. (Saudara)• Hjh. (Hajah)
3	Kependekan nama	<ul style="list-style-type: none">• A. Samad Ahmad• O.T. Dussek• Talib Y.K.
4	Kependekan kata dalam frasa	<ul style="list-style-type: none">• b.p. (bagi pihak)• dll. (dan lain-lain lagi)• Sdn. Bhd. (Sendirian Berhad)
5	Selepas setiap nombor senarai	<ul style="list-style-type: none">• 1. Angin• 2. Tanah• 3. Api

3.2 Tanda Koma (,)

- Tanda koma berfungsi sebagai pemisah sesuatu unsur dalam binaan ayat.

<i>Fungsi Tanda Koma</i>		<i>Contoh</i>
1	Memisahkan unsur kata dan frasa yang berturutan	<ul style="list-style-type: none"> • Emak membeli beras, gula dan minyak masak. • Bawakan saya kertas, pensel, pembaris dan pemadam. • Tikar, tilam, selimut dan bantal sudah diagihkan.
2	Selepas penanda wacana	<ul style="list-style-type: none"> • Sungguhpun begitu, dia tetap datang. • Kesimpulannya, budak itu memang bijak. • Oleh sebab itu, kita perlu bertindak pantas.
3	Selepas kata pembenar atau kata nafi pada awal ayat	<ul style="list-style-type: none"> • Benar, dia datang semalam. • Ya, bayaran sudah diterima. • Tidak, mereka perlu memohon maaf.
4	Memisahkan bahagian yang bertentangan maksud	<ul style="list-style-type: none"> • Orang itu bapa saudaranya, bukan abangnya. • Hal itu rekaan sahaja, tidak benar! • Kamu jangan masuk, kecuali dipanggil.
5	Memisahkan dialog dengan penerangan	<ul style="list-style-type: none"> • “Mereka sangat rapat,” ujar Mohendran. • Cikgu Suhaidi berkata, “Saya sampai lewat sedikit.”
6	Memisahkan keterangan dengan ayat induk dalam ayat songsang	<ul style="list-style-type: none"> • Suka atau tidak, kami perlu menyelesaikan kerja ini. • Sementara menunggu ibunya sampai, Anita membaca novel.
7	Memisahkan panggilan dengan hal yang hendak disampaikan	<ul style="list-style-type: none"> • Cikgu, saya mahu ke tandas sebentar. • Jasni, tegakkan badan kamu! • Nasi sudah dihidangkan, tuan.
8	Sebelum keterangan tambahan yang bermakna penjelasan atau pengkhususan	<ul style="list-style-type: none"> • Dia bangga akan abangnya, juruselam yang cekap. • Novelnya, <i>Setinggi Awan</i> diulang cetak lagi. • Komponen itu perlu dihantar segera, terutamanya untuk cawangan di Sabah.

3.3 Tanda Sempang (-)

- Tanda sempang melaksanakan fungsi sebagai perangkai dalam binaan perkataan.

<i>Fungsi Tanda Sempang</i>		<i>Contoh</i>
1	Menunjukkan gandaan	<ul style="list-style-type: none"> • kuat-kuat • tersenyum-senyum • compang-camping • turun-temurun
2	Menegaskan ejaan dalam penulisan	<ul style="list-style-type: none"> • k-i-s-a-h, bukan k-e-s-a-h
3	Merangkaikan huruf kecil dengan huruf besar	<ul style="list-style-type: none"> • anti-Akta Hasutan • kuasa-Nya • pro-Eropah
4	Merangkaikan huruf dengan angka	<ul style="list-style-type: none"> • ke-51 • 40-an • ke-123 • 1980-an
5	Menyambung suku kata kerana penggantian baris	<ul style="list-style-type: none"> • Ketika kami ke rumahnya, dia sedang menyiram pokok bunga. Kami tidak dapat berbual lama dengannya kerana kami kesuntukan masa.

3.4 Tanda Soal (?)

- Penggunaan tanda soal berkaitan dengan persoalan atau keinginan untuk mengetahui sesuatu yang terzahir dalam bentuk pertanyaan.

<i>Fungsi Tanda Soal</i>		<i>Contoh</i>
1	Menunjukkan pertanyaan	<ul style="list-style-type: none"> • Sudah berapa lama dia sakit begitu? • Mengapakah aku diseksa? • Aku tidak penting, begitu?
2	Digunakan dalam kurungan untuk menandakan sesuatu pernyataan itu belum pasti kebenarannya	<ul style="list-style-type: none"> • Wang itu hilang itu berjumlah RM10.8 juta (?) • Pengerusi firma itu hendak meletakkan jawatan (?) • Dalam usianya 110 tahun (?), dia masih berupaya untuk berjalan tanpa tongkat.

3.5 Tanda Seru (!)

- Tanda seru digunakan untuk menyatakan perasaan dan arahan, yang melibatkan suara dinaikkan pada hujung ayat.

<i>Fungsi Tanda Soal</i>		<i>Contoh</i>
1	Menunjukkan seruan	<ul style="list-style-type: none"> • Wah, bergaya sungguh gadis itu! • Jangan bermain di situ! • Pergi!

3.6 Tanda Noktah Bertindih (:)

- Tanda ini berfungsi dalam binaan klausa dan juga binaan perkataan tertentu.

<i>Fungsi Tanda Noktah Bertindih</i>		<i>Contoh</i>
1	Menyenaraikan sesuatu butiran	<ul style="list-style-type: none"> • Dua hal sangat saya benci: Mengumpat dan cemburu. • Sediakan salinan bagi dokumen yang berikut: <ul style="list-style-type: none"> - Kad pengenalan - Muka butiran akaun - Surat arahan
2	Memisahkan sesuatu maklumat	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Morfologi: Satu Pengenalan</i> (judul buku) • Al-Baqarah 2:29 (surah 2, ayat 29) • Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka (tempat penerbitan buku)
3	Menunjukkan kadar atau nisbah	<ul style="list-style-type: none"> • 1:3 • 3:6
4	Memisahkan jam dan minit bagi paparan waktu	<ul style="list-style-type: none"> • 8:00 pagi • 12:43 tengah hari • 2:08 petang • 7:00 malam

3.7 Tanda Pisah / Tanda Satar (–)

- Tanda pisah bersaiz satu en, iaitu lebih panjang daripada tanda sempang

<i>Fungsi Tanda Pisah</i>		<i>Contoh</i>
1	Memisahkan keterangan bagi idea atau siri idea	<ul style="list-style-type: none"> • Semua ingin dibolotnya – pangkat, harta, dan kemasyhuran. • Sifat-sifatnya itu – peramah, bertanggungjawab, rendah diri – menjadikan dia disayangi penduduk kampung.
2	Menunjukkan “hingga”	<ul style="list-style-type: none"> • Januari – Mac • 1941 – 1945 • 7:30 pagi – 12:30 tengah hari

3.8 Tanda Elipsis (...)

- Elipsis ialah tanda tiga titik secara berturutan yang mempunyai jarak biasa.
- Menunjukkan bahagian yang bertanda tiga titik itu ada dalam sumber asal tetapi tidak ditunjukkan.

<i>Fungsi Tanda Elipsis</i>		<i>Contoh</i>
1	Pengguguran bahagian asal, sama ada pada awal atau pada akhir ayat	<ul style="list-style-type: none"> • ...lebih mudah berbanding dengan teknik lain. • Dalam kesibukannya dia masih dapat.... • ...menunjukkan bahawa program itu semakin...

3.9 Tanda Kurung ()

- Terdapat dua jenis tanda kurung, iaitu tanda kurung siku [...] dan tanda kurung lengkung (...), tetapi yang biasa digunakan ialah tanda kurung lengkung.

<i>Fungsi Tanda Kurung</i>		<i>Contoh</i>
1	Mengapit keterangan tentang sesuatu yang disebut sebelumnya	<ul style="list-style-type: none"> • Kes terdahulu (kejadian langgar lari di Jalan Belintang) masih dalam siasatan. • Bangunan di sebelah kiri (berdekatan dengan bukit) ranap seluruhnya.
2	Mengapit akronim atau singkatan	<ul style="list-style-type: none"> • Universiti Sains Malaysia (USM) menjadi pilihan utamanya. • Projek itu diselenggarakan oleh Projek Lebu Raya Utara Selatan (PLUS).
3	Mengapit penjelasan sumber bahan	<ul style="list-style-type: none"> • ...13 perkataan telah ditetapkan (<i>Daftar Ejaan Rumi Bahasa Malaysia Edisi Kedua</i>, 1988:xxxvi) • Mengikut Abdullah Hassan (1986:51),... • Novel <i>Seteguh Karang</i> (Tuan Faridah Syed Abdullah, 1991) dijadikan teks Komsas.

3.10 Tanda Petik / Tanda Kutip Kembar (“...”)

- Terdapat dua bentuk tanda petik, iaitu tanda petik tunggal (‘...’) dan tanda petik kembar (“...”).
- Yang biasa digunakan ialah tanda petik kembar. Selalunya tanda petik tunggal berada di dalam frasa atau klausa yang sudah dimasukkan tanda petik kembar.

<i>Fungsi Tanda Petik</i>		<i>Contoh</i>
1	Mengapit cakap ajuk	<ul style="list-style-type: none"> • “Bila kamu mahu datang?” Tanya Jawahir. • “Mungkin seminggu lagi,” jawab Roslaili. • “Jangan lupa telefon saya dahulu.”
2	Mengapit petikan langsung daripada sesuatu sumber	<ul style="list-style-type: none"> • “Dalam pada itu, kita tidak pula melupakan bahawa di Sabah ada bahasa Kedayan yang sebenarnya adalah dialek dari bahasa Melayu”
3	Mengapit judul esei, puisi, lagu, atau bab buku	<ul style="list-style-type: none"> • Lagu “Negaraku” sedang dikumandangkan. • Bacalah bab “Penjodoh Bilangan untuk Kata Nama Bernyawa” dengan teliti sekali lagi. • Puisinya yang berjudul “Kita Masih Berbahagia” disiarkan dua hari lalu.

CARA MENGELUARKAN BUNYI BAHASA

(i) Cara Pengeluaran BUNYI VOKAL

JENIS BUNYI VOKAL			CONTOH KATA	CARA			
				Lidah	Keadaan bibir	Lelangit Lembut /Anak tekak	Udara (dari paru-paru)
Vokal hadapan	Sempit	[i]	intan jalin hari	depan lidah diangkat tinggi tetapi tidak menyentuh lelangit keras.	terhampar	diangkat rapat ke belakang rongga tekak untuk menutup rongga hidung.	menggetarkan pita suara dan dikeluarkan melalui rongga mulut tanpa halangan
	separuh sempit	[e]	elak toleh sate	depan lidah diturunkan 1/3 daripada [i]			
	Separuh Luas	[ɛ] *	ɛkar sɛwa taugɛ	depan lidah diturunkan 1/3 daripada [e]			
	Luas	[a]	asyik bantu duda	depan lidah diturunkan serendah-rendahnya			
Vokal tengah	-	[ə]	əmas tərang	tengah lidah diangkat ke kedudukan di antara separuh luas dan separuh sempit	biasa		
Vokal belakang	Sempit	[u]	udara celupar seru	belakang lidah diangkat tinggi tetapi tidak menyentuh lelangit lembut.	bundar		
	separuh sempit	[o]	olak topi veto	belakang lidah diturunkan 1/3 daripada [u]			
	Separuh Luas	[ɔ] *	ɔrang bɔsan duɔ	belakang lidah diturunkan 1/3 daripada [o]			

* Bunyi yang digunakan dalam dialek

(ii) Cara Pengeluaran BUNYI KONSONAN

JENIS BUNYI KONSONAN		KATEGORI BUNYI	CONTOH KATA	CARA				
				Pita suara	Halangan udara (dari paru-paru)	Lelangit lembut		
Letupan	dua bibir	[p]	tak bersuara	paku lepas hadap	tak bergetar	dilepaskan serta-merta	dinaikkan rapat ke belakang rongga tekak untuk menutup rongga hidung	
		[b]	bersuara	bunga tebu darab **	bergetar			
	(gigi)-gusi	[t]	tak bersuara	tolak santun luput	tak bergetar			tersekat pada rapatan hujung lidah dengan gusi atas
		[d]	bersuara	dagu sedap abjad **	bergetar			
	lelangit lembut	[k]	tak bersuara	kumpul sangkut -	tak bergetar			tersekat pada rapatan belakang lidah dengan lelangit lembut
		[g]	bersuara	gajah lega beg **	bergetar			
	(hentian) glotis/pita suara	[?]	tak bersuara	la?sana tari? ma?af ka?edah	tak bergetar			tersekat pada rapatan pita suara
Letusan	lelangit keras	[c]	tak bersuara	cuba baca koc **	tak bergetar	dilepaskan perlahan- lahan		
		[j]	bersuara	jari kerja garaj **	bergetar			

** Bunyi ini jika di hujung kata menunjukkan kata itu pinjaman

JENIS BUNYI KONSONAN		KATEGORI BUNYI	CONTOH KATA	CARA				
				Pita suara	Halangan udara (dari paru-paru)	Lelangit lembut		
Geseran	gusi	[s]	tak bersuara	sungguh basah lepas	tak bergetar	bergeser pada sempitan hujung lidah dengan gusi	dinaikkan rapat ke belakang rongga tekak – menutup rongga hidung	
	glotis	[h]	tak bersuara	hasil rahsia susah		bergeser pada bukaan sempit glotis/pita suara		
	bibir-gigi	[f]+	tak bersuara	fikir sulfur insaf		bergetar		bergeser pada sempitan bibir bawah dengan gigi atas
		[v]+	bersuara	variasi levi -				
	gigi	[θ]+	tak bersuara	θanawi miθali hadiθ	tak bergetar	bergetar		bergeser pada sempitan depan lidah yang diletakkan di antara gigi atas dengan gigi bawah
		[ð]+	bersuara	iðram kaði nusuð				
	gigi-gusi	[z]+	bersuara	zakat enzim hafiz		bergeser pada sempitan lidah dengan gigi-gusi		
	lelangit keras	[š]+	tak bersuara	šarat mešuarat skuaš	tak bergetar	bergeser pada sempitan tengah lidah dengan lelangit keras		
	lelangit lembut	[x]+	tak bersuara	xabar axir tarix	tak bergetar	bergeser pada sempitan belakang lidah dengan lelangit lembut		
		[ɣ]+	bersuara	yaib mayrib baliy	bergetar			

+ Bunyi pinjaman

JENIS BUNYI KONSONAN			KATEGORI BUNYI	CONTOH KATA	CARA		
					Pita suara	Halangan udara (dari paru-paru)	Lelangit lembut
Getaran	gusi	[r]	bersuara	rambut jarang besar	bergetar	menggetarkan hujung lidah yang menyentuh gusi atas berkali-kali	dinaikkan rapat ke belakang rongga tekak – menutup rongga hidung
Sisian	gusi	[l]	bersuara	ladang belakang bekal	bergetar	melalui tepi kiri dan kanan hujung lidah yang menyentuh bahagian tengah gusi atas	
Separuh vokal	Dua bibir	[w]	bersuara	wanita lawan (takraw)	bergetar	bibir dibundarkan dan hampir tertutup, kemudian lidah digeluncurkan pantas ke arah [ə]	
	lelangit keras	[y]		yakin bayar -		bibir dihamparkan dalam keadaan sempit, kemudian lidah digeluncurkan pantas ke arah [ə]	
Sengau	Dua bibir	[m]	bersuara	melati bumi ancam	bergetar	tersekat pada rapatan dua bibir dan melalui rongga hidung	diturunkan – membolehkan rongga hidung terbuka
	gusi	[n]		negara senarai tuan		tersekat pada rapatan hujung lidah dengan gusi dan melalui rongga hidung	
	lelangit keras	[ŋ]		jawabajak		tersekat pada rapatan tengah lidah dengan lelangit keras dan melalui rongga hidung	
	lelangit lembut	[ŋ]		ŋilu seŋet pulanŋ		tersekat pada rapatan belakang lidah dengan lelangit lembut dan melalui rongga hidung	

(iii) Cara Pengeluaran BUNYI DIFTONG

BUNYI DIFTONG	CONTOH KATA	CARA			
		Geluncuran Lidah	Keadaan Bibir	Udara (dari paru-paru)	Lelangit lembut
[ai]	hairan sungai	daripada penyebutan vokal depan [a] ke arah penyebutan vokal depan [i] dalam satu hembusan nafas	terhampar	menggetarkan pita suara – dikeluarkan tanpa sekatan melalui rongga mulut	terangkat rapat ke belakang rongga tekak – menutup rongga hidung.
[au]	audit taufan surau	daripada penyebutan vokal depan [a], ke arah penyebutan vokal belakang [u] dalam satu hembusan nafas	daripada terhampar kepada bundar		
[oi]	boikot amboi	daripada penyebutan vokal belakang [o], ke arah penyebutan vokal depan [i] dalam satu hembusan nafas	daripada bundar kepada terhampar		